

РОЗВИТОК ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ І ІСТОРІЯ

Гонтарук Давид Михайлович,

студент 4-го курсу, гр. БП-20

Київський національний університет технологій та дизайну

Науковий керівник: д.ю.н., професор Оніщук Ю.В.,

завідувач кафедри приватного та публічного права

Інституту права та сучасних технологій

М. Київ, Україна

Дослідження прав людини завжди були актуальною темою, що цікавила представників різних галузей знань, постійно розвиваючись та ілюструючи спільні цінності сучасного світу. Залежно від різних умов (історичних, соціальних, економічних тощо), кожна демократична держава має власний рівень гарантій та захисту прав людини [1]. Однак виклики, з якими стикаються демократії, завжди супроводжуються дилемою, як вирішити проблеми, не порушуючи прав людини. Реальність сучасного глобального світу є такою проблемою для демократій зокрема, і для сучасного світу в цілому. Права людини не є статичним терміном, що вивчається в різних галузях знань, оскільки права людини є реальною і динамічною категорією. З розвитком суспільств права людини набули більш широких характеристик, які, з одного боку, наповнюють права людини універсальним змістом, а з іншого - ускладнюють практику їх реалізації. Від цієї загальної вступної дискусії можна перейти до більш конкретних питань в рамках представленої теми, а саме: значення конституційних прав людини, їх функцій та меж їх обмежень. Така ситуація стала важливим викликом для демократичних країн, які запровадили різного рівня карантинні заходи під час пандемії звідси зростає актуальність питання обмеження конституційних прав в умовах надзвичайних ситуацій. Безумовно, тема прав людини з різних точок зору правових досліджень представлена у більшості наукових праць.

Можна виділити таких науковців: Дахова, М. Козюбра, С. Максимов, М. Орзіх, П.Рабінович, С. Рабінович, В. Речицький Р.Алексі та інші [2].

На думку Р. Алексі, категорія "права людини" має п'ять характеристик, які складають її зміст. На думку дослідника, "По-перше, права людини застосовуються універсально. Право на життя зобов'язує кожного поважати це право. Винятком із загального підходу є право на участь у прийнятті політичних рішень. Це право належить виключно громадянам держави, яка є власником цього права" .

Україна саме в XVI–XVII ст. ст. активно боролася за свої права. Результати цієї боротьби закріплювалися в міжнародних угодах, гетьманських універсалах, знаходили прояви в козацькому звичаєвому праві. До цього періоду належать перші документи конституційного характеру. Саме в цей час на територію України поширювалася дія Литовських Статутів, які містили норми конституційного (державного) права і закріплювали права окремих станів у формі привілеїв.

Вершиною конституційної думки козацького періоду або нового часу вважається Конституція Пилипа Орлика 1710 року. Вона включала статті про «захист недоторканності законів і вольностей; про право власності не тільки Гетьмана, а і ченців, священників, бездітних удів, виборних і рядових козаків, двірських слуг і приватних осіб; про право обирати козацьких і простих урядників, а особливо полковників вільним волевиявленням і голосуванням; про право вдів козаків, їхніх дружин та дітей-сиріт, жінок, чоловіки яких перебувають на війні або на якихось військових службах, бути вільними від загальних повинностей та сплати податків» [5].

Враховуючи особливості визначення конституційного рівня прав людини в Україні, слід зазначити, що частина 1 статті 22 Конституції України проголошує: "Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними". У той же час, частина 3 статті 22 говорить, що "при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод".

Такий підхід загалом дозволяє зробити висновок, що конституційні права людини не обмежуються статтями Конституції України, а отже, мають прямий зв'язок з гарантіями, передбаченими чинними законами, з яких конституційні права людини є джерелом. До речі, Конституція України містить перелік прав людини, який відповідає міжнародним принципам каталогу таких прав. Для аргументації цієї тези наведемо думку М.Савчина. Він зазначає, що "сьогодні посилюється горизонтальна дія Конституції, згідно з якою основоположні права людини визначають зміст чинних законів і вказують на неприпустимість довільного застосування законів, що призводить до порушення сутнісного змісту основоположних прав людини" [2].

У нашій державі у зв'язку з проведенням цілого комплексу глибоких соціально-економічних, політичних, ідеологічних і культурних перетворень, а також з Російською агресією проблема захисту прав і свобод людини набуває особливого значення. Суть цієї проблеми полягає як у наявності труднощів у реалізації деяких закріплених у Конституції прав і свобод, так і в недостатньому рівні їх захищеності від правопорушень. Існує чимало перешкод на шляху захисту прав людини та громадянина. Ще не відпрацьовано механізм реалізації прав і свобод у системі державних і правоохоронних органів (зокрема поліції) [3]. Але уже тепер зрозуміло, що він повинен поєднувати у собі площину забезпечення прав, свобод і обов'язків громадян, правопорядку та площину захисту цих прав від порушень. Разом із тим, не можна залишити поза увагою і той факт, що в Україні на сьогодні дуже обмежене коло засобів захисту прав людини, хоча для сучасної правової держави, якою позиціонує себе Україна, таких виправдань не може існувати в принципі. А тому під час розв'язання державою будь-яких соціальних проблем, справ, питань саме людині, її існуванню й розвитку повинен надаватися абсолютний, беззаперечний пріоритет. Права людини залишаються тим абсолютним, універсальним кордоном, переступати через який не може ніхто [4].

У Конституції України (стаття 3) людська гідність також включена до переліку прав і свобод, але має пріоритет над ними. Це відповідає розумінню людської гідності, згідно з яким права і свободи повинні застосовуватися таким чином, щоб "сприяти реалізації принципу гідності". Право на гідність є, по суті, першочерговою метою і джерелом усіх інших прав людини, а отже, певні права і свободи людини, як і всі інші норми, повинні тлумачитися з урахуванням людської гідності, яка є "найвищим принципом Конституції". Принцип людської гідності, закріплений у Конституції, на практиці слугує ідеалом, до якого повинні прагнути законодавці [1].

Слід зазначити, що Конституція України закріпила якісно нову систему прав і свобод людини і громадянина, в яку включено відповідні положення міжнародно-правових актів, що безпосередньо стосуються прав і свобод громадянина та містять відповідні зобов'язання держав-учасниць щодо визнання, легалізації, гарантування реалізації, а також охорони і захисту таких прав і свобод з боку держави та її інституцій. Конституція України розширила цілий ряд прав і свобод людини та громадянина. Замість соціально-економічних, політичних і громадянських прав і свобод, які знайшли своє відображення в радянській конституції – Конституції УРСР 1978 року – Конституція України 1996 року закріпила громадянські (особистісні), політичні, соціальні, економічні, культурні, інформаційні, екологічні права і свободи людини і громадянина. Це означає, що Конституція України не обмежилася імплементацією міжнародно-правових актів і норм з питань прав і свобод людини, але й суттєво розширила їх склад та проголосила, зокрема, екологічні та інформаційні права.

Гарантування свободи слова в Україні починається з того, що в преамбулі Конституції зазначено, що Основний Закон України прийнято з метою забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Стаття 3 Конституції України визнає, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Відповідно до статті 15 Конституції України, суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах

політичної та ідеологічної багатоманітності, що є однією з основних засад українського суспільства, яка ґрунтується на непохитному визнанні демократії, прав людини і громадянина, його прав і свобод [5]. Дотримання принципу ідеологічного та політичного плюралізму в суспільстві є важливою гарантією свободи думки і слова. Люди потребують свободи думки і слова, вільного вираження своїх поглядів і переконань та свободи публічної дискусії з важливих питань, що є способом існування демократичного і толерантного суспільства. Таке суспільство ґрунтується на передумові, що жодна думка не втрачає і не повинна втрачати свого права на вираження. Ідеологічна різноманітність означає вільне існування в суспільстві різних політичних та інших поглядів, філософських шкіл та ідей, а також можливість безперешкодно поширювати свої погляди та ідеї через засоби масової інформації та відстоювати свої ідеологічні погляди на публічній арені.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку України проблема забезпечення прав і свобод особи набуває особливого значення, адже у сучасному світі ступінь забезпеченості прав і свобод особи є ціннісним орієнтиром, який свідчить про досягнутий рівень демократії держави, ступінь розвиненості суспільства. Держава повинна визнавати людину найвищою соціальною цінністю, встановлювати, легітимізувати, охороняти її права і свободи, забезпечувати їх фактичне здійснення. Сьогодні перед усіма сучасними державами постає проблема формування нового світового порядку, який би забезпечив безпеку всіх народів і підтримувався усім міжнародним співтовариством.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Савчин М.В. Конституційне право України: Підручник / відп. ред. проф., д.ю.н. М.О. Баймуратов. Київ: Правова єдність, 2009. 1008 с

3. Сокурєнко В.В. Права людини як фундаментальна цінність. *Національні та міжнародні механізми захисту прав людини*. Харків, 2016. С. 7-9.

4. Кириченко Ю.В. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду. Монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 538 с.

5. Конституція Пилипа Орлика. URL: <http://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>.